

regulation, the regulatory influences of interpreters are transmitted to the processes of perception, processing and implementation of both text and performance components of musical works. Psychological noise immunity is analyzed as an important component of the readiness of instrumental musicians for stage activity. An analysis of the psychological and pedagogical literature has shown that the study of the readiness of instrumental musicians in the HEI for stage activities is impossible without a praxeological approach to understanding the concept of "readiness", as one of its leading ideas is "potentialization", i.e. readiness for purposeful training. The praxeological approach to the formation of the readiness of specialists necessarily involves both assessment of professional phenomena from the standpoint of the prospects of their development in a given direction and forecasting the results of future activities. Thus, planning of future actions should be characterized by reach, concreteness, accuracy and absence of contradictions. Such planning is combined with goal setting. The praxeological approach allows determining the basic principles of perfect pedagogical activity aimed at forming instrumental musicians' readiness in higher education institutions for stage performances, namely: goal-setting of pedagogical activity (determination of the main goal, as well as secondary, initial, intermediate and final goals of training and education of instrumental musicians); the ability to compare, analyze the goal and the results of interpretive activities both in the usual conditions and in the process of stage performances; forecasting the results of pedagogical activities taking into account the individual characteristics of the performing culture of musicians-instrumentalists; planning of future actions aimed at achieving high success of stage activity of musicians-instrumentalists; preparation for future stage activities, which includes extensive training and preparatory work for the acquisition of performing skills of musicians-instrumentalists; inhalation, i.e. the ability not to be guided in their own activities as exaggerated care and autocratic pressure on the personality of instrumental musicians.

Key words: *instrumental musicians, stage activity, phenomenon of readiness, mental state, self-hypnosis, self-regulation, process of perception, piece of music.*

УДК 378:792.8:7.08

Юлія Волкова

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
ORCID ID 0000-0001-8835-4089

Ніна Лісовська

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
ORCID ID 0000-0003-3719-3988

Володимир Трощенко

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»
ORCID ID 0000-0003-4479-1097

DOI 10.24139/2312-5993/2021.03/541-549

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ХОРЕОГРАФІЇ ДО ХУДОЖНЬО-ІНТЕРПРЕТАЦІЙНОЇ ТВОРЧОСТІ У ФАХОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Мета статті полягала у визначенні ефективних методологічних основ формування здатності майбутніх учителів хореографії до художньо-інтерпретаційної творчості в процесі педагогічної й постановочної діяльності. Методом теоретичного

аналізу науково-педагогічної літератури було визначено, що такими підходами є герменевтичний, рефлексивний і антропологічний. Педагогічними принципами, прихильність яким забезпечує ефективність процесу застосування даних підходів, є принципи творчого ставлення до процесу аналізу твору мистецтва, підкріплення емпатійного ставлення студентів до виразності художньої мови мистецького твору, урахування індивідуальних здібностей студентів-хореографів.

Ключові слова: майбутні вчителі хореографії, творчість, інтерпретація, герменевтика, рефлексія, особистісно-зорієнтоване навчання.

Постановка проблеми. Процес фахової підготовки майбутніх учителів хореографії передбачає забезпечення формування низки професійних здатностей згаданих фахівців. Серед таких, насамперед, є здатність до художньо-інтерпретаційної творчості у процесі хореографічно-педагогічного та постановочного видів діяльності. Така здатність ґрунтується на вміннях майбутніх хореографів опрацьовувати художні тексти, інтерпретувати їх на основі всебічного аналізу мистецької мови та власного художньо-емоційного сприйняття. Формування окресленої здатності є важливим завданням фахової підготовки майбутніх учителів хореографії, отже має ґрунтуватися на методологічній основі, яка враховує специфіку означеного процесу та новітні тенденції і стандарти професійної підготовки фахівців.

Аналіз актуальних досліджень показав, що проблемам визначення методологічних основ формування в мистецько-освітньому процесі творчої, усебічно розвиненої, здатної до самовдосконалення, високопрофесійної особистості майбутнього педагога присвячено праці А. Андрєєва, Н. Бібіка, Е. Зеєра, І. Зязюна, О. Савченко, О. Овчарук, В. Семиченко, В. Стрельникової, А. Хуторського та інших.

Методологічні основи формування фахових компетентностей майбутніх хореографів досліджено в працях Ю. Герасимової, Т. Калашнікова, Лю Цяньцянь, О. Мартиненко, Т. Медвідь, О. Перліної, О. Ребрової, С. Твердохліба, Т. Філановської та інших.

Основні наукові підходи та педагогічні принципи формування фахових якостей хореографа визначено О. Биковою, Ю. Герасимовою, Л. Маркіною, О. Філімоновим, Т. Фурмановим, О. Шиліною та іншими.

Таким чином, процес формування фахових компетентностей та якостей майбутніх учителів хореографії розглядається як такий, що має здійснюватися на ґрунті впровадження наукових підходів та дотримання відповідних педагогічних принципів. Серед таких підходів учені розглядають компетентнісний, герменевтичний, антропологічний, студентоцентрований, рефлексивний тощо.

Мета статті полягає у визначенні ефективних наукових підходів та педагогічних принципів, функціональних у якості методологічних основ

формування здатності майбутніх учителів хореографії до художньо-інтерпретаційної творчості в процесі фахової діяльності.

У дослідженні застосовано методи: аналіз науково-педагогічної літератури з метою визначення методологічних засад формування фахових компетентностей та якостей майбутніх педагогів-хореографів.

Виклад основного матеріалу. Специфіка фахової діяльності вчителів хореографії полягає в необхідності творчого опрацювання ними мистецьких текстів у процесі педагогічно-інтерпретаційної та постановочної діяльності. Означене зумовлює необхідність формування у процесі фахової підготовки згаданих фахівців здатностей застосування ефективних методів, прийомів і технологій знаходження, відбору, опрацювання, трансформації й викладу художньої інформації. Потенціал у даному контексті має озброєння майбутніх учителів хореографії здатністю застосовувати методи герменевтичного аналізу, тлумачення та інтерпретації текстів.

У мистецькій педагогіці вже є сталою думка, що герменевтика повинна стати світоглядною й методологічною основою педагогічного процесу. Такий підхід має досить вагомий підстави. Зокрема, Л. Степанова у своєму дослідженні підкреслює, що застосування герменевтичного підходу у процесі інтерпретації, по-перше, дозволяє здійснити дослідження будь-якої мистецтвознавчої проблеми, що стосується пошуку художнього смислу або певної інформації щодо особистостей, історичної епохи, соціокультурних традицій (Степанова, 2016b).

Окремо вчена зазначає, що в роботі над хореографічною композицією музика, що є основним художньо-допоміжним матеріалом для хореографічних ідей, вельми потребує певного вербального коментарю, що ґрунтується на засадах герменевтично-інтерпретаційного аналізу (Степанова, 2016a).

Герменевтика визначається в науковій літературі як теорія і практика розуміння, тлумачення та інтерпретації семіотики тексту з метою осягнення його змісту (Г.-Г. Гадамер, П. Рікьор). Герменевтика як практика мистецького пізнання полягає, за висловлюванням С. Шипа, у визначенні елементів семіотики твору мистецтва як організованої структури послідовно пов'язаних знаків художньої мови певного виду мистецтва (Шип, 2014, с. 91).

Герменевтичний підхід як методологічне підґрунтя організації навчального процесу застосовується під час інтерпретаційної діяльності майбутніх викладачів мистецьких дисциплін шляхом актуалізації їх когнітивно-розумових дій щодо виявлення інформації про соціально-історичний контекст творення, особистість творця, культурологічну епоху, культурні традиції. Як слушно зазначено Л. Степановою, актуалізація герменевтичного підходу

сприяє орієнтації на виявлення конкретно-історичного змісту тексту культури й формування навичок цілісного, творчого, концептуально-філософського підходу до інтерпретації твору мистецтва (Степанова, 2016b).

Науковці розглядають актуалізацію герменевтичного підходу під час навчальної діяльності як інноваційний ресурс модернізації вищої мистецької освіти відзначаючи його методичний потенціал щодо інтенсифікації процесів саморозвитку і самореалізації студента, активізації його пізнавальної діяльності в контексті формування творчого ставлення до процесу художнього аналізу, осягнення сенсу творів мистецтва (А. Линенко, Д. Лісун, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Реброва, М. Ткач, С. Шип та ін.).

Герменевтичний підхід сприяє інтенсифікації процесів саморозвитку й самореалізації студента, активізації його пізнавальної діяльності в контексті формування творчого ставлення до процесу художнього аналізу, формуванні світогляду, фахової ерудиції, розвитку емоційної та компетентнісної сфери особистості (Аллаярова, 2017).

Оскільки підходи та принципи скоординовано, таким, що визначає і сприяє реалізації герменевтичного підходу, доцільно визначити принцип стимулювання творчого ставлення до художньо-аналітичної діяльності.

Хореографічне мистецтво пов'язано з музичним, отже одним із видів фахової діяльності хореографа є опанування музичного матеріалу. У процесі підготовки у ЗВО студент-хореограф проводить аналіз музичних творів з метою побудови концепції виконавської та педагогічної інтерпретації, постановки хореографічних композицій. Якісний рівень цих процесів залежить від ступеню розуміння хореографом художнього змісту твору, його стильової та жанрової приналежності тощо.

Перехід від навчально-дисциплінарної до особистісно орієнтованої моделі навчання, поступове збільшення ролі та значення творчого компоненту освіти призвели до інтеграції в педагогічний процес рефлексивного підходу (Ш. Амонашвілі, В. Загвязинській, Н. Нікандров, Ю. Честних тощо). У цих дослідженнях рефлексія розуміється як форма теоретичної діяльності людини, спрямована на осмислення своїх дій з метою подолання психологічних та життєвих протиріч.

Ще Л. Виготським було визначено, що свідомість виступає умовою і проявом саморегуляції особистості. Сучасна педагогічна думка доводить, що володіння рефлексивними якостями вчителю необхідне для того, щоб оцінити самобутність та індивідуальність кожного учня, допомогти йому пізнавати себе, реалізувати свої потенційні можливості (А. Мудрик, Ю. Кулюткін, А. Маркова, Г. Цукерман та ін.).

Розробка рефлексивного підходу в мистецькій педагогіці ґрунтується на феномені взаємозв'язку рефлексії та суб'єктивного характеру творчого процесу, (А. Адаменко, Е. Варламова, А. Давидова, В. Кан-Калик, Н. Ляшко, М. Найд'юнов та Л. Найд'юнова та ін.). Згідно з цими дослідженнями, особистість, вивчаючи твори мистецтва, доповнює своє уявлення про світ і культуру, що сприяє розвиткові її адаптивних та інтегративних здібностей. Актуалізація рефлексивного підходу сприятиме розвитку творчих здібностей студентів, навичок самооцінювання й самоорганізації.

Оскільки психологічна сутність рефлексії полягає в самопізнанні, обираючи стратегію впровадження рефлексивного підходу, ми спиралися на психоемоційний механізм самопізнання внутрішніх станів на емоційному рівні через співпереживання – емпатію. Отже, з рефлексивним підходом корелює принцип підкріплення емпатійного ставлення студентів до виразності художньої мови мистецького твору.

У мистецько-педагогічній літературі підкреслюється пріоритет емпатійного ставлення педагога до виконання соціальних та фахових задач (Е. Абдуллін, М. Алексєєв, Л. Арчажникова, Л. Баренбойм, Б. Бім-Бад, В. Загвязинський, Д. Кабалевський, В. Ражнікова, М. Скаткин та ін.). Проблематику емпатійного ставлення в мистецтві ґрунтовно розроблено в цих дослідженнях щодо процесу музичного сприйняття. Зокрема, науковцями підкреслюється важливість формування ставлення до музичного мистецтва, заснованого на активній співпричетності та діалогічності. На думку науковців, запровадження емпатійно-зорієнтованих принципів навчання сприятиме розвиткові аксіологічних, емоційно-когнітивних, художньо-творчих компонентів у структурі особистості вчителя.

За висловлюванням Л. Надірової, «музика, що концентрує в собі духовну енергію інших – їх життя, культури всього людства – апелює до того, хто входить до її світу з вимогою віри, залучення, готовністю наповнитись її особливим сенсом» (Надірова, 2000). У процесі розробки методики розвитку емпатії у студентів музично-педагогічних факультетів вчена дійшла висновку, що сформованість емпатії вчителя музики, як його фахової якості, забезпечує спрямованість його свідомості на «проникнення в музичний феномен, у музичну культуру, у духовний світ музичного твору, в особистість учня як ціннісно значущого, рівноправного союзника в осягненні музики і в спільній музично-творчій діяльності» (там само).

За результатами дослідження Л. Надірової, формування фахової емпатії майбутніх фахівців мистецької освіти має спиратися:

- на активізацію процесів децентрації (альтернативність, плюралістичність суджень);

- ідентифікацію (стимулювання активно-творчої інтерпретації),
- синестезію, активізацію уяви,
- комунікативні вміння (вербальні та невербальні),
- креативність, толерантність, активну залученість у фахову діяльність,
- художнє синтезування.

Процес формування емпатії у студентів музично-педагогічних факультетів, за спостереженням вченої, доцільно засновувати на принципах:

- культуровідповідності;
- міжпредметних зв'язків;
- діалогу;
- урахування специфіки фахової діяльності вчителя мистецьких дисциплін;
- урахування індивідуальних якостей його особистості;
- опори на досвід (Надилова, 2000).

Особистість студента, його індивідуальні психологічні якості та здібності – вагомими чинниками, що впливають на процес формування фахових здатностей. У зв'язку з цим актуальним виявляється антропологічний підхід, заснований на урахуванні індивідуальних здібностей студентів-хореографів.

Антропологічний підхід у педагогіці це, у першу чергу, орієнтація освітнього процесу на людську особистість, її духовний світ, уподобання, психологічні та фізичні особливості. З точки зору науковців, антропологічний підхід виконує гносеологічну, прогностичну й нормативно-праксеологічну функцію в педагогічному знанні за умов його впровадження як системи методологічних теоретичних положень, орієнтованих на людину як предмет пізнання (Б. Анан'єв, І. Грешилова, А. Данілюк, Є. Іл'яшенко, О. Ісаєва, А. Фірсова та ін.).

Антропологічний підхід застосовується в розробці індивідуально-спрямованих методик освіти як методологічний регулятив педагогічних ідей та концепцій. Реалізація прогностичної функції антропологічного підходу сприяє процесам теоретичного прогнозування педагогічної діяльності з підвищення її ефективності (Олексюк, 2016; Щолокова, 2009).

З метою реалізації антропологічного підходу доцільним представляється застосування принципу врахування індивідуальних психологічних, фізичних, особистісних рис студентів під час формування тактики і стратегії хореографічного навчання. Специфіка хореографічної підготовки передбачає коректування побудови навчальних завдань щодо

анатомо-фізіологічних особливостей, музично-ритмічних (почуття темпу, метру, музичної інтонації, ритмічного малюнку) здібностей студентів, психологічних, художньо-перцептивних особливостей, рівню розвиненості їх здатності до емпатії та рефлексії.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Проведений теоретичний аналіз науково-педагогічної літератури дозволив конкретизувати методологічні основи формування здатностей майбутніх учителів хореографії до художньо-інтерпретаційної творчості у фаховій діяльності. У якості таких основ було визначено герменевтичний, рефлексивний та антропологічний підходи. Вирішенню окреслених у дослідженні завдань, на тлі застосування згаданих підходів, сприяє дотримання педагогічних принципів: творчого ставлення до процесу аналізу твору мистецтва, підкріплення емпатійного ставлення студентів до виразності художньої мови мистецького твору, урахування індивідуальних здібностей студента. Подальші наукові розвідки в окресленій площині мають бути спрямованими на визначення ефективних педагогічних умов формування здатності майбутніх учителів хореографії здатностей майбутніх учителів художньо-інтерпретаційної творчості у фаховій діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

- Аллаярова, С. Н. (2017). Герменевтический подход в системе образования. *Журнальний клуб Интелрос "Credo New"*, 2. Режим доступа: www.intelros.ru/readroom/credo_new/kr2-2017/33412-germenevticheskiy-podhod-v-sisteme-obrazovaniya.html (Allaiarova, S. N. (2017). Hermeneutic approach in the education system. *Magazine club Intelros "Credo New"*, 2. Retrieved from: www.intelros.ru/readroom/credo_new/kr2-2017/33412-germenevticheskiy-podhod-v-sisteme-obrazovaniya.html).
- Надинова, Л. Л. (2000). *Теоретические основы и методы развития эмпатии у студентов музыкально-педагогических факультетов* (автореф. дисс. ... д-ра пед. наук). Режим доступа: www.dslib.net/obw-pedagogika/teoreticheskie-osnovy-i-metody-razvitiya-jempatii-u-studentov-muzykalno.html (Nadirova, L. L. (2000). *Theoretical bases and methods of empathy development in students of music-pedagogical faculties* (DSc thesis abstract). Retrieved from: www.dslib.net/obw-pedagogika/teoreticheskie-osnovy-i-metody-razvitiya-jempatii-u-studentov-muzykalno.html).
- Олексюк, О. (2016). Антропологічний поворот в мистецькій педагогіці—золотий перетин століть. *Освітологія*, 5, 152-157 (Oleksiuk, O. (2016). Anthropological turn in art pedagogy – golden section of centuries. *Education*, 5, 152-157).
- Степанова, Л. В. (2016а). Вербальна інтерпретація як компонент художньо-герменевтичної компетентності майбутніх вчителів музики, хореографії, художньої культури. *Матеріали та підсумки результатів I Міжвузівської Олімпіади з хореографічного мистецтва та науково-практичного семінару "Актуальні питання хореографічно-педагогічної освіти України"*, (стр. 29 - 32). Одеса: ПНПУ ім. К. Д. Ушинського (Stepanova, L. V. (2016a). Verbal interpretation as a component of artistic-hermeneutic competence of future teachers of music, choreography, art culture. *Materials and results of the first Interuniversity Olympiad in choreographic art and*

scientific-practical seminar "Actual issues of choreographic-pedagogical education of Ukraine", (pp. 29-32). Odessa: SNU named after K.D. Ushynsky).

Степанова, Л. В. (2016b). Герменевтична компетентність як компонент фахової підготовки вчителів музики та хореографії. *Матеріали і тези II Міжнародної конференції молодих учених та студентів "Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства"*, 2, (с. 112-117). Одеса: ПНПУ ім. К. Д. Ушинського (Stepanova, L. V. (2016b). Hermeneutic competence as a component of professional training of music and choreography teachers. *Materials and theses of the II International Conference of Young Scientists and Students "Music and Choreographic Education in the Context of Cultural Development of Society"*, 2, (pp. 112-117). Odessa: SNU named after K.D. Ushynsky).

Шип, С. В. (2014). Герменевтика произведений искусства и актуальные задачи украинской художественной педагогики. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Професійна мистецька освіта і художня культура: Виклики XXI століття"*, (с. 87-95). Київ (Shyp, S. V. (2014). Hermeneutics of works of art and current issues of Ukrainian art pedagogy. *Proceedings of the International Scientific and Practical Conference "Professional Art Education and Art Culture: Challenges of the XXI Century"*, (pp. 87-95). Kyiv).

Щолокова, О. П. (2009). Філософські засади мистецької освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти*, 7 (12), 9-13 (Shcholokova, O. P. (2009). Philosophical principles of art education. *Scientific journal of the National Pedagogical University named after M.P. Drahomanov. Series 14: Theory and Methods of Art Education*, 7 (12), 9-13).

РЕЗЮМЕ

Волкова Юлия, Лисовская Нина, Трощенко Владимир. Методологические основы формирования способности будущих учителей хореографии к художественно-интерпретационному творчеству в профессиональной деятельности.

Цель статьи состояла в определении эффективных методологических основ формирования способности будущих учителей хореографии творчески осуществлять художественную интерпретацию произведений искусства в процессе педагогической и постановочной деятельности. Методом теоретического анализа научно-педагогической литературы было определено, что такими подходами являются герменевтический, рефлексивный и антропологический. Педагогическими принципами, приверженность которым обеспечивает эффективность процесса применения данных подходов, являются принципы творческого отношения к процессу анализа произведения искусства, подкрепления эмпатийного отношения студентов к выразительности художественного языка художественного произведения, учета индивидуальных способностей студентов-хореографов.

Ключевые слова: *будущие учителя хореографии, творчество, интерпретация, герменевтика, рефлексия, личностно-ориентированное обучение.*

SUMMARY

Volkova Yuliia, Lisovska Nina, Troshchenko Volodymyr. Methodological bases of forming future choreography teachers' ability to artistic-interpretive creativity in professional activity.

The specificity of the professional activity of choreography teachers is the need for them to creatively process artistic texts in the process of pedagogical interpretive and staging activities. The aforementioned necessitates formation, in the process of professional training of the above-mentioned specialists, of the ability to apply effective methods, techniques and

technologies for finding, selecting, processing, transforming and presenting artistic information. The hermeneutic approach has potential in this context, as a methodological basis for organizing the educational process in order to form the ability of future choreography teachers to creatively carry out interpretive activities. In particular, actualization of the hermeneutic approach contributes to the orientation towards identifying the concrete historical content of the text and formation of skills of a creative, holistic, conceptual-philosophical approach to the interpretation of a work of art. The principle of stimulating the students' creative attitude to artistic and analytical activity is associated with the hermeneutic approach. Adherence to this principle ensures a high quality level of interpretation of works in the choreographic and educational process, since it directs attention to the future choreographer' understanding of the artistic content of the work, its genre and style basis in the context of belonging to a certain socio-cultural environment. The transition from an educational and disciplinary to a student-centered learning model, a gradual increase in the role and importance of the creative component of education determine the appropriateness of the use of a reflective approach. This approach, based on understanding one's own psychological reactions and emotions, as well as activities and behavior, corresponds to the specifics of the creative interpretive process. This specificity consists in the subjective nature of the perception and interpretation of the artistic image, namely, in complementing the results of hermeneutic analysis with their own value ideas about the world and culture. The psychological essence of reflection, which consists in self-knowledge, determines the functioning of the psychoemotional mechanism of self-knowledge of internal states at the emotional level through empathy. In this regard, it is advisable to ensure the use of the reflective approach, adhering to the principle of reinforcing the empathic attitude of students to the expressiveness of the artistic language of a work of art in the choreographic and educational process. The student's personality, his individual psychological qualities and abilities are significant factors influencing the process of forming professional abilities. In this regard, an anthropological approach based on taking into account the individual abilities of students-choreographers seems to be relevant. The anthropological approach, focused on the human personality, its spiritual world, preferences, psychological and physical characteristics, correlates with the principle of taking into account individual psychological, physical, personal traits of students in the formation of tactics and strategies of choreographic training. It is advisable to direct further research in this direction to determining effective pedagogical conditions for the formation of the ability of future choreography teachers to creatively carry out artistic and interpretive works of art in the process of professional activity.

Key words: *future teachers of choreography, creativity, interpretation, hermeneutics, reflection, student-centered learning.*

УДК 378

Ольга Єременко

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

ORCID ID 0000-0001-9328-1726

Лариса Бірюкова

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

ORCID ID 0000-0001-8601-2800

DOI 10.24139/2312-5993/2021.03/549-558

ПРОВІДНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті висвітлено сутність та схарактеризовано провідні методологічні підходи до підготовки фахівців магістерського рівня в галузі мистецької освіти.